

Spomenka Kovačić Gužvić

OLIVERA GAVRIĆ PAVIĆ – Opus 1989 – 2007.

Mozaik – slika, reljef, ikona

Galerija Narodnog muzeja, 24. 10 – 5. 12. 2007.

P utanja uspona umetnice Olivere Gavrić Pavić koja se posle studija slikarstva opredelila za retku, pogotovu danas, tehniku mozaika pomoću koje promišlja i stvaralački saopštava svoj, već u mladosti jasno definisan stav o umetnosti i složenom zadatku koji umetnik preuzima na sebe. U savremenom svetu prepunom suprotnosti i različitih kriterijuma i naročito na relacijama trenutak–prolaznost, ideja–poetika, ego–kosmos, koji uključuju vezivanje za tradiciju, ili je sasvim isključuju u pokušaju da individualizam nametnu kao jedino relevantnu kategoriju, Olivera Gavrić Pavić se svesno opredelila za izraz koji u sebi sadrži sintezu empirijskog i istraživačkog podjednako i u domenu tehničko–tehnološkog procesa i u domenu tumačenja svog opredeljenja za različite poetičke izvore. Opus do sada, obiman i sadržajno ispunjen sugestivno prisutnim ličnim pečatom, jasna je poruka, pročišćena, neopterećena narativnošću kao i suvišnim detaljima iz domena likovnosti. To je autentična celina koju odlikuju strpljenje i rad po tačno zadatim fazama koje imaju za cilj da samo delo na kraju rezultira u vrhunskim perfekcionizmom koji će, neprimetno, jer autor ne dozvoljava vidljivo opterećenje te vrste, doprineti opštem utisku. Usvajajući i prilagođavajući poznate i upuštajući se u eksperimente neispitanih tehnologija i materijala, držeći se figuracije kao najsigurnijeg uporišta za sopstveni credo, u okviru figurativnog idući do krajnjih tačaka svedenosti koje na ivici pojednostavljenja katkad prerastaju u simbol, ali i smelo eksperimentišući i u okvirima apstraktnog, Olivera Gavrić Pavić oblikuje svoj umetnički svet blizak podjednako današnjem koliko i svetu tradicije sa argumentovanim pretenzijama da će tom delu ne samo trajanje već i aktuelnost biti i sutrašnjica.

Mozaik sam zavolela 1988.¹ Od tada, skoro dve decenije, Olivera Gavrić Pavić istražuje i stvara mozaički opus sa posvećenošću koju poseduju samo izabrani svesni svog cilja i spremni da savladaju mnoge prepreke i izazove na putu do njegovog dostizanja. Mozaik je drevna slikarska tehnika i bio je najviše i najčešće namenjen dekorativnosti ali je imao i druge uloge, na primer: prve ikone rađene kao prenosive slike. Njegovo zlatno doba, izvorište najviše inspiracije i znanja su doba Grčke, Rima i Vizantije. Otkrivanje tajni mozaika pored ovladavanja zanatom koje podrazumeva strpljenje i istrajnost i dug pripremni proces, pošto on ne trpi nikakve nepredviđene naknadne intervencije, odvaja autora od većine srpskih umetnika koji svoje stvaralaštvo usklađuju sa sveprisutnim brzim tempom pa se za svoje mesto na ovdašnjoj likovnoj sceni bore i kompromisno: bilo prilagođavanjem optimalnim uslovima koji im se nude, bilo iskoracima u višemedijske pro-

jekte koji su neretko kratkog daha. Stvorivši sopstveni prostor delovanja, svesna ogromnog rizika da je, mada vredan, mozaik bio na margini interesovanja, Olivera Gavrić Pavić je preuzela odgovornost da mu obezbedi tretman koji će ga ne samo ravnopravno uvažavati već i isticati i uticati na savremenu umetničku praksu.

Ono što se najpre u ovom izboru mozaika i crteža, uočava jeste kontinuitet. Jasan, progresivan put ka pročišćavanju empirijskog iskustva i emocionalnog pristupa poetskom izvoru rezultiralo je, već i u prvim radovima, jednom višom sferom sveukupnog vizuelnog, racionalnog i duhovnog utiska i doživljaja.

Uporedno istrajavanje u putu otkrivanja, usavršavanja i nadgradnje crtačkih, tehničko–tehnoloških, kompozicionih, kolorističkih i tematskih mogućnosti dovelo je ujedno i do skoro emocionalne katarse, uz umereno zadržavanje lirske linije koja pripitomljava htoničnost kamena, uobličavajući ga u sliku ili reljefnu sliku pitomog, ponegde čak romantičnog zvuka. Ekspresivnost karakteristična za početke biva tek u tragovima, retkim iskoracima, poput canone inverso.

Još jedna osobina koja se nameće kao kvalitet jeste nastojanje da se u traganju za sopstvenim izrazom odmah krenulo u rešavanje složenih odnosa kako između figure i prostora, tako i u uočavanje svetlosnih efekata koje grade oblici i površine kamena bilo da su jasno koloristički sukobljene, bilo valerski gradirane ili skoro monohromne. Dominantnost linije kao ključnog elementa koji ističe i deli, naglašava ekspresivnost čak i kada se ne vidi; linije, koja drži konzistentnost i harmoniju i potencira mir i duhovnost, je autentično dostignuće Olivere Gavrić Pavić već u crtežu. Ovakav crtež ogleda se i u svakom segmentu njenog rada. Bilo da superiorno vlada kao vodilja koja smelo, katkad poput kloaziranja definiše celine i detalje doprinoseći njihovoj skulpturalnosti i sugerišući uz njihovu plastičnost ritam i meru njihovih uzajamnih odnosa, slobodna, ekspresivna, vođena snažnom emocijom, bilo da je transformisana do nepostojanja u eksperimentu sa apstraktnim motivima, bilo da je do te mere pročišćena, svedena i pojednostavljena, umirena kako bi na mozaicima sakralnog karaktera bila u potpunom sazvučju sa duhovnošću, ona otkriva posebnost autorkinog crtačkog nerva bez kojeg ne bi bilo moguće postići traženu sugestivnost.

Poreklo njene linije je u crtežu koji je posebnim postupkom menjan i saobražavan zahtevu da bi u finalnom rešenju na pausu dostigao nivo samostalnog završenog rada koji je ujedno i predložak za mozaik. To se najbolje vidi na crtežima sa tematikom Velikih praznika (Preobraženje Hristovo, Krštenje Hristovo...) koji potvrđuju istrajnost i želju za perfekcionizmom. Jasno definisane u kompoziciji, sigurne u merama, proporcijama i međusobnim odnosima, iskazanoj sugestivnosti, njene linije oživljavaju u naoko i zaista strogo sprovednom redu jednu novu realnost u kojoj svaka pozicija, stav, pokret, čak i najmanji gest koji potencira psihološki izraz, svaki simbol i dekorativni element u službi sveukupne

atmosfera, uverava u celishodnost ovakvog postupka koji rezultira crtežom kao delom i on nas uverava da je Olivera Gavrić Pavić svaki svoj budući mozaik već "videla". To postepeno dolaženje od osnovne ideje i prve verzije do prenošenja detalja, tačnije segmenata crteža u konačnu celinu, geometrijom, crno-belim ili kolorističkim kontrapunktima i pročišćavanjem, taj strogo vođeni način rada siguran i olakšan do spontanosti, u krajnjem likovno-poetskom ostvarenju prevazilazi očekivanja svojom neposrednošću kojom se istovremeno i vezuje i udaljava od prvobitnog zapisa. Na ovim primerima se već vidi njeno savremeno tumačenje duhovnih sadržaja i potenciranje njihovih vrednosti, ono, oslobođeno strogo kanonizovanih konkretnih ikonografskih predložaka, u novoj kreativnosti kroz minimum narativnog i sa velikom etičkom odgovornošću prelazi u domen vrednosti koje nameću i nove estetske kriterijume.

U skladu sa intelektualizmom koji je za Oliveru Gavrić Pavić podrazumevajući ide i izbor tema: portret, animalni svet, mit, religija... Podjednaku važnost ima i tematika proizašla iz interesovanja za svakidašnju stvarnost koje se ogleda i u činjenici da ona ne zatvara oči pred neprijatnim i teškim prizorima naše (bliske) prošlosti, kao i vezanosti za sopstvene korene uz iskreno poštovanje tradicionalnih vrednosti ne samo srpske kulture. Angažovanja da se zaštititi i očuva baština, skretanja pažnje i osude destrukcije vrednog kulturnog nasleđa koje je neprocenljiv činilac sveukupnog srpskog bivstva, pa se i time svrstava u one umetnike koji su svesni da je sutra bez juče prazno, a da o tome treba misliti danas.

Olivera Gavrić Pavić već prvim ostvarenim mozaicima nagoveštava da se ne radi o slučajnom izboru nego o promišljanju poruke koju konkretno delo treba da sadrži. Diptih *Jutro i Veče* (1989) reljefni mozaik sa puno bojenih površina koje se sukobljavaju ali i tonskih prelaza, sa istaknutim linijama razgraničenja između figura i pozadine i isticanja anatomije i položaja, doziranom ekspresivnošću asocira na buđenje i san. *Bik koji urla* (1989) se nalazi na zidu Zoološkog vrta u Beogradu, uz utisak izuzetne spontanosti u svom neobičnom stavu, naročito u položaju glave, stamen, jak, izveden u toploj, mrko-okor svedenoj gami, sa tek pokojim crvenim akcentom, pravi je omaž prirodi. *Toro* (1990) izdvojen iz pozadine konturama mrkih i crveno isprekidanih linija sa oštrijim zasjecima i zaobljenjima, naglašenim furioznim pokretom jasno asocira na isprovociranu agresivnost koride. Inspirisana tragičnim posledicama na samom početku najnovijih ratova u bivšoj Jugoslaviji (1991) Olivera Gavrić Pavić realizuje ležeću figuru *Ranjenik*, uglavnom mrke game i sa samo nekoliko belih linija koje usmeravaju pažnju na položaj tela doprinose sugestiji bola. Dva podna mozaika – sa motivom riba (1990–1991) i sa motivom praistorijskih životinja prevazilaze funkcionalnu dekorativnost. Mada asociraju na antičke, oni nisu očekivani "kameni ćilimi" već velike slike na podovima, prvi – sa riba-

ma i drugim morskim bićima slobodno ukomponovanim u veliku površinu smirene tople game. One čine lirski, bajkoliki prizor, drugi – fino vođenim dijagonalama, figure su gusto postavljene, maštovito suprotstavljenih proporcija i međusobnih odnosa, prava je mala antologija davno izumrlih bića. U njenim daljim uporednim istraživanjima umetničke sugestije mozaika Olivera Gavrić Pavić nastavlja da tu sugestiju razvi-

Olivera Gavrić Pavić, *Plavi demon*, mozaik, 61 x 67 cm

ja u dva smera: ubadanjem – ka reljefu–skulpturi, i livenjem – ka slici i ikoni. Nastaju: *Rečna princeza*, *Plavi demon* i *Jezerski demon* (1995), na kojima prepoznajemo autoportret autora, koji je istovremeno i intimni zapis i legenda. Prvi i drugi portret, a sva tri odlučuje fascinantant položaj glave i naročito kose koja tim zaustavljenim pokretima određuje ritam, sa više detalja na samom licu ali pre svega samim izborom strukture kamena nagoveštava dalje kretanje u pravcu reljefnog, treći sa mrkim linijama koje stvaraju kontrapunkt nežnog, skoro prozirnog tena. Samo po temi blizak, tu je i apstraktni portret *Princeza X* iz

iste godine, gde su kroz izbor i položaje kamena skulpturalnost i valerske vrednosti došle do punog izražaja, kao i kod sledeće godine realizovanih: *Novorođeni* (posvećeno Konstantinu Brankušiju), *Nad Dunavom*, *Žena iz Lepenskog vira*, *Portret sa cvetom /.../* Nekoliko portreta iz 1998: *Beli portret I*, *Beli portret II*, *Mali crveni portret* kao i dva portreta sa sečivom i *Ti si moja zvezda*, još jedan omaž, a namenila ga je F. G. Lorki, potvrda su, uz već isticane vrednosti, i njenog posebnog dara za kolorit kojim, bez obzira na ograničenja samog materijala, suvereno vlada bilo da insistira na kontrastima boja, bilo da teži monohromiji. Ako se tome doda i psihološki efekat onda se s pravom može konstatovati da su i kamen i podloga (negde namerno ostavljena nepokrivena) u službi ideje Olivera Gavrić Pavić dobili novu prirodu. To se vidi i na seriji *meduza*. Motiv koji je blizak portretima i koji, od 1994, takođe doprinosi transformaciji u domenu tehnike i likovnosti ali i sazrevanja u odnosu na poetski pristup, kao i nabrojani portreti sadrži u svakom pojedinačnom realizovanom delu vidna vrednosna kretanja ka novom, neistraženom, nedosegnutom. Otuda još jedan kvalitet koji se nameće. Iako Olivera Gavrić Pavić nije sklona replikama na njenim mozaicima mogu se uočiti pojedini elementi finih paralelnih dijagonala na samoj pozadini ili u poziciji figura i drugi koje oko registruje. Insistiranje na mitskom je uvek prisutno – počev od prve realizovane *livenjem*, *Meduze III* i *Meduze IV* (1997) i do monohromne *Meduze V* (1998) koje su rađene direktnom metodom.

Očigledno je da religiozni motivi poslednjih godina prevladavaju. Začeci te posebne posvećenosti su već na mozaičkim ikonama: *Bogorodica Episkopsis* (1990) koja je rađena po ohridskoj ikoni iz kasnog srednjeg veka, i koja je uz veliko poštovanje stila iz vremena tzv. renesanse Paleologa, svojom umirenom gamom zrači i ovozemaljskom blagošću i *Hristos Pantokrator* iz 1994. godine kao i *Glava*

Hrista I i Glava Hrista II iz 1996. za koje je, kao i mozaike sa temom Mrtvi Hrist (1996 – 1998) Ljubica Miljković, konstatovala više su slike nego ikone¹ argumentujući svoj stav pre svega autorovim emotivnim pristupom tragičnoj sudbini čoveka. Imajući u vidu ulogu Hrista kao univerzalnog simbola stradanja Olivera Gavrić Pavić i nije insistirala na ikoničnosti ovih mozaika kao što je to očigledno na ikonama Sveti Sava i Hristos Pantokrator (1994), Bogorodica iz Blagovesti u manastiru Središte, Hristos Pantokrator i Arhanđeo Gavriilo iz 1997. i sledećih na kojima kontinuirano i dalje radi, Bogorodica, Hrist, arhanđeli, apostoli jevanđelisti i svetitelji, itekako zrače duhovnošću. Uvodi i lučnu formu od 1998. godine, a od 2002. realizujući ikonu Sveti apostoli Petar i Pavle i nepravilnu, usavršava realizaciju, dodaje staklenu pastu i zlatnu i srebrnu liniju koje će dragoceno doprineti osećanju svetosti.

Malo je reći da je Olivera Gavrić Pavić posvećena ovom radu, možda nije suviše istaći da je reč o iskrenom verniku jer se samo tim osećanjem može postići neverovatan fluid koji isijava iz njenih sve brojnijih ikona u crkvama i manastirima i na njihovim portalima, protumačiti otkud neverovatna snaga volje da se pronađe stvaralačka mera: počev od traganja za što plemenitijim kamenom, za njegovom pravom bojom, sjajem, preciznijim postupkom sečenja malih komada, dolaženja do finalnog crteža, traganja za koloritom, zvukom boje koji će doprineti da se ostane blizak tradiciji i bude ikonopisac dvadesetprvog veka. Ikona Bogorodica sa Hristom (1999) u porti crkve Svetog Nikole u selu Miholjače kod Gackog u Republici Srpskoj, kompozicija od tri velike ikone na zidu konaka kod kapele Svete Petke i Bogorodičine crkve (crkve Ružice) na Kalemegdanu (1999–2000), Sveti velikomučenik Dimitrije (2001) na česmi Ubavac kod manastira Velika Remeta, Sveta Trojica (2003) na portalu crkve u Sremčici, još jedan Sveti velikomučenik Dimitrije (2003) na portalu kapele u selu Vlajići kod Teslića u Republici Srpskoj, Sveti Jovan Krstitelj (2005), u Velikoj Hoći na Kosovu i Metohiji, postaju dragocen deo pravoslavnog kulturnog nasleđa. Godine 2003. umetnica radi Studenički krst koji sadrži desetak malih livenih mozaika, a 2005. realizuje kompoziciju pod nazivom Tri velika krsta za Kosovo i Metohiju sa tri krsta iz serije Studenički krst koje je poređala na paus sa ispisanim imenima spaljenih crkava na Kosovu i Metohiji, dok 2005. radi nove veće krstove koje postavlja na dvostruko veći paus-kompoziciju Tri bela krsta za Kosovo i Metohiju. Postavljanje krstova po vertikali u prvoj, i u horizontalnom nizu u drugoj poseduje jasnu simboliku.

A da Olivera Gavrić Pavić ne odustaje od neprestanog traganja za novim poetskim izvorima dokaz su i paunovi – Motiv 1/1(2001), Motiv 1/2 (2002), Ravenski krst (2003) za koje je inspiraciju našla u ranohrišćanskim motivima i koji zadovoljavaju njenu težnju za slobodnijom kreativnošću. Prepoznatljivost rukopisa i na ovim mozaicima je samo jedna od konstanti da je umetnica odavno na čvrstom tlu lične kreativnosti.

Stručna kritika sa respektom govori i piše o njenom delu koje sve više osvaja izložbene prostore, ulazi u referentne zbirke, ugrađuje se u sakralne objekte i zauzima javne prostore.

Već svojom prvom izložbom skrenula je pažnju na svoju darovitost svežinom ideja i sposobnošću da kroz osmišljene sadržaje sugerise pažljivo iznijansirane poruke i značenju.² U predgovoru kataloga izložbe mozaika u Umetničkoj galeriji Narodnog muzeja u Kragujevcu organizovane u junu–julu 1997. godine Zoran Gluščević ističe autorovo oslobađanje od fatuma medija, nastojanje da se mozaik oslobodi svoje krutosti i ograničenosti koje mu diktira medijum, a da ostane u okviru jednostavno i efektno vođene mozaičke logike.³

Smelost da se oslobodi tradicionalnog prilaza mozaiku podvlači i Vesna Lakićević Pavićević /.../ Negacijom ustaljenih klasičnih shema, ustanovivši slobodu stvaralaštva u mozaiku i kroz istraživanje trodimenzionalne forme, ona je skinula veo sa strukture slike i na taj način demistifikovala pojam mozaika,⁴ dok Ljubica Miljković kaže da se Olivera Gavrić Pavić iskorakom iz stvarnog i trenutnog, svojevrsnom estetikom trajanja, težnjom ka antičko – hršćanskoj metafizici lepog /.../ još jače usmerava ka umetnosti za večnost /.../⁵

Olivera Gavrić Pavić, Bogorodica Episkepsis, 1990, mozaik, 82 x 60 cm

Jasno je da se već samim izborom mozaika odlučila za teži put do sopstvene afirmacije, što, naravno, nije njen jedini cilj. Potrebu da mozaik kao retku i teže dostupnu slikarsku tehniku postavi u žižu interesovanja i vrednovanja i artikuliše i kroz edukativno – komunikativno delovanje – okupljanje slikara mozaičara na konkretnim projektima: autorska izložba Ktizma Teu na kojoj je u Muzeju istorije Jugoslavije u Beogradu 2001. svoje radove predstavilo dvanaest umetnika i iste godine osnivanje grupe Ametist sa još troje kolega sličnog senzibiliteta u odnosu prema ovoj tehnici, i, sa ovom grupom, priprema i realizacija dvadeset izložbi u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji, osmišljavanje tri projekta, priređivanje javne demonstracije tehnike i više stručnih predavanja uz, isto tako ne manje značajno, stalno predstavljanje ličnih dometa. Olivera Gavrić Pavić i pisanom rečju, kao iskusni likovni kritičar, ima sve potrebne predispozicije da doprinese vraćanju ugleda likovnoj umetnosti kroz slikarstvo kao njenu osnovu.⁶ To čini i studiozno i sa merom sačinjenim izborom eksponata za ovu izložbu kojim potvrđuje i prefinjenost ukusa uz pravu, neostrašćenu duhovnost, visok nivo znanja i stalno preispitivanje sopstvenih stavova i dometa, samokritičnost i sistematičnost, ali i tananu senzibilnost humane i bogatom imaginacijom obdarene ličnosti.

1 Autor, Olivera Gavrić Pavić, Katalog, Umetnička galerija "Stara kapetanija" Zemun, 2000.

2 Ljubica Miljković, Predgovor u katalogu, Olivera Gavrić Pavić, Mozaički opus, 1989–2007, Beograd, 2007.

3 Vera Grujić, Predgovor u katalogu, Olivera Gavrić Pavić, Galerija Kolarčevog narodnog univerziteta, Beograd, 1992.

4 Zoran Gluščević, predgovor u katalogu, Olivera Gavrić Pavić, Mozaici, Narodni muzej Kragujevac, 1997.

5 Vesna Lakićević– Pavićević, povodom izložbe "Ktizma Teu", Beograd, 2001.

6 Ljubica Miljković, Predgovor u katalogu, Olivera Gavrić Pavić, Mozaički opus, 1989–2007, Beograd, 2007.